

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste Instituut

Bakalaureusetöö

Harry Veskemaa

**Uurimustele toetuv linnapoliitika Eestis:
linnauurimused ja arendamine Eesti suurimates
linnades**

Juhendaja: Jussi S. Jauhiainen, PhD

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud. Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Harry Veskema

/töö autori nimi/

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised lähtekohad	6
1.1. Industriaalne ehk moderne linn	6
1.2. Tänapäeva ehk postindustriaalse linna kujunemine	8
1.3. Teadmised ja innovatsioon linnade arendamisel	11
1.4. Eesti linnade areng	13
1.5. Uurimuste roll linna arendamisel	15
2. Meetodi kirjeldus	18
3. Tehtud uuringud Eesti suurimates linnades	20
3.1. Uuringud Tallinnas	20
3.2. Uuringud Tartus	24
3.3. Uuringute korraldamine Tallinnas	28
3.4. Uuringute korraldamine Tartus	29
3.5. Uuringute kasutamine Tallinnas	30
3.6. Uuringute kasutamine Tartus	32
4. Järeldused ja arutelu	34
Kokkuvõte	37
Kasutatud kirjandus	38
Summary	40
Lisa 1. Uuringute nimekiri	41

Sissejuhatus

Tänapäeva ühiskond on linnastunud ühiskond. Linnade areng on muutunud väga oluliseks – linnad on ühiskonna majanduslikud vedurid. Linnad on innovatsiooni ja teadmiste keskused, kohad, kus arenevad kultuurid ja sünnivad sotsiaalsed ja poliitilised liikumised. Samal ajal on linnades vaja toime tulla keeruliste probleemidega, nagu segregatsioon, halvenev keskkonnaseisund, liiklusummikud ja tööpuudus. Tänapäeva globaalne infoühiskond esitab linnadele uusi väljakutseid. Kuna masstootmine on asendunud paindliku teadmiste põhise tootmisega, siis konkureerivad linnad paremate töötaja ja firmade nimel. Ka Eesti pole siin mingisugune erand. Eesti linnad on viimase paarikümne aastaga teinud läbi suured muutused. Tallinn ja Tartu on integreeritud globaalsesse majandusse, konkureerides samamoodi investeeringute, firmade ja heade töötajate pärast. Hästi arenevad linnad on vajalikud Eesti sihipärase, kestva ja innovaatilise arengu jaoks.

Kuna linnade arendamine on muutunud komplekseks ja keerukaks, siis on linnade arendamisel keskele kohale tõusnud erinevad uuringud. Avalikus sektoris on hakatud rääkima tõenduspõhisest poliitikast (ingl k *evidence-based policy*), mis tähendab, et otsuste tegemistel tuginetakse tõenduspõhiste andmetele ja faktidele, mille eesmärgiks on muuta otsused läbimõelduks ja efektiivseks (Nutley & Webb 2000). Üheks võimaluseks on uuringud, mis aitavad välja selgitada, tõsta esile ja lahendada aktuaalseid probleeme. Uuringud ei garanteeri alati küll õigeid otsuseid ja häid lahendusi, kuid loovad selleks vähemalt paremad eeldused ja võimaldavad vältida pelgalt intuiitiivsed otsuseid.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, milliseid uuringuid Eesti suurimates linnades (Tallinn, Tartu) tehakse, kuidas neid korraldatakse ja kasutatakse?

Selgitamiseks missuguseid uuringuid tehakse tuginedes vastavate linnade Tallinna ja Tartu kodulehekülgedele. Tallinnal on loodud eraldi uuringute infosüsteem, kuhu on koondatud kõikide ametiasutuste uuringud. Tartu kodulehel on loodud eraldi uuringute register. Uuringute korraldamise ja kasutamise selgitamiseks viisin läbi struktureerimata intervjuud: 3 Tallinnas ja 3 Tartus. Mõlemas linnas tein ühe intervjuu uuringutega põhjalikumalt kursis oleva inimesega. Tallinnas oli selleks Avalike teenuste ja linnauuringute osakonnajuhataja Liina Kilemit ja Tartus Arenguteenistuse juht Imbi Lang. Lisaks tein mõlemas linnas 2 lisaintervjuud.

Bakalaureusetöö koosneb neljast osast. Esimene osa annab teoreetilise ülevaate linnade arengust üldiselt. Selgitan linna arengu muutusi, mis on aset leidnud suundumisel industriaalsest ühiskonnast postindustriaalsesse ühiskonda, kuidas linnad on muutunud keerulisteks ja kompleksseteks süsteemideks. Samuti käsitlen innovatsiooni, teadmiste ja loomingulisuse rolli linnade arengus ja teen lühiülevaate Eesti linnades toimunud muutustest. Lisaks käsitlen uuringute kasutamist linnade haldamisel tõenduspõhise poliitika põhjal. Töö teises peatükis annan ülevaate metodoloogiast. Kolmas osa on empiiriline, kus toon välja, milliseid uuringuid tehakse, kuidas korraldatakse ja kasutatakse. Töö viimase osa moodustavad järeldused ja arutelu.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1. Industriaalne ehk moderne linn

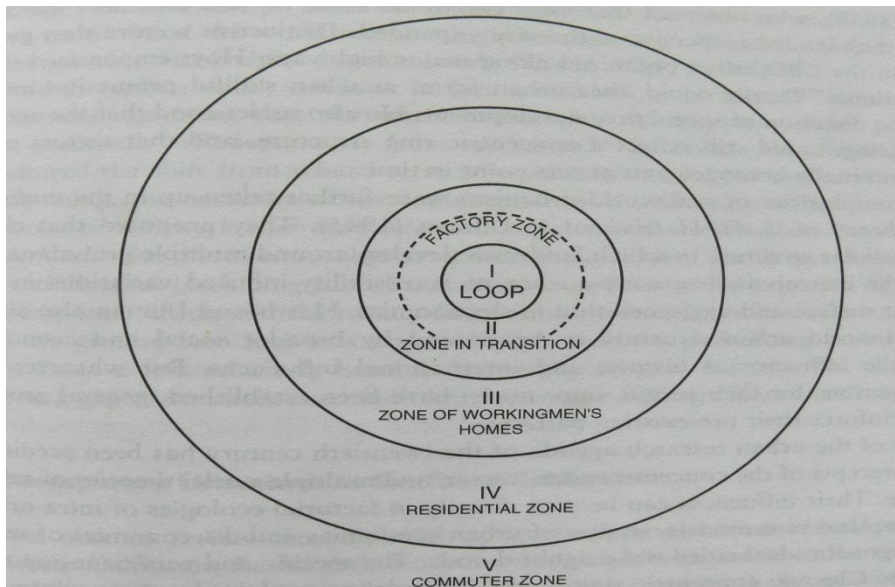
Linnade kiire areng algas üheksateistkümnendal sajandil, mil peamiseks teguriks oli tehnoloogiline areng ja sellega kaasnev industrialiseerumine. Üks suurimaid muutusi, mis industrialiseerumisega kaasnes, oli tootmise ümberorganiseerumine, mille tulemuseks oli vabrikute ehitamine linnadesse. (Knox & Pinch 2010: 20) Viimase tingis kapitali laialdane levik ja tootmise ning tootlikkuse kasv, mis suurendas vajadust tööjõu, lisateenuste ja turu järele (Pacione 2009: 29).

Vabrikud paiknesid teatud linnades mitte elukvaliteedi või mõne muu kvaliteetivse teguri pärast, vaid eelkõige mõne tooraine läheduse või logistiliselt hea asukoha tõttu. Vabrikute loomine linnadesse peibutas uusi elanikke, töökohad kuhjusid linnas paiknevatesse vabrikutesse, ja kuna rahvastik oli veel suhteliselt vähe mobiilne, suurenes linnarahvastiku arv väga kiirelt. (van den Berg et al 2007: 486) Näiteks Suurbritannias, mis oli industriaalrevolutsiooni keskpunktiks, tekitas tehnoloogia, eelkõige transpordisüsteemide areng olukorra, kus uus industriaalne linn arenes peaaegu mitte millestki. Sellisteks linnadeks olid Yorkshire, Lancashire ja teised kivisöemaardlate ümbrusesse kerkinud linnad. Samuti arenesid vanemad keskaegsed linnad, nagu Leicester, Nottingham ja Bristol, mis olid kas piisavalt lähedal kivisöemaardlatele, laevaga sõidetava veekogu ääres või said kiiresti raudteesõlmpunktid. Sama tähtsad kui tööstuslinnad olid ka sadamalinnad, nagu Liverpool ja Glasgow, aga eelkõige London, kus toimus kaubavahetus, millest kogu süsteem sõltus. See kõik tõi kaasa linnade väga järsu kasvu, näiteks suurenes Londoni elanike arv aastatel 1801-1851 umbes ühelt miljonilt kahele miljonile, kahekordistus neljale miljonile 1881. aastaks ning ületas kuue miljoni piiri 1911. aastaks. (Hall 2002: 13)

Selline kiire linnade areng mõjutas oluliselt ka linnade majandus-ruumilist struktuuri, eelkõige oli see seotud kahe uue sotsiaalse klassi – tööliste ja kapitalistide – tekkimisega. Nende kahe klassi ebavõrdne võimujaoitus mõjutas otseselt industriaalse linna struktuuri, mis arenes peamiselt kapitali vajadusi täites. (Pacione 2009: 49) Näiteks, kui varem elas linna südames eliit ehk kõrgklass (Sjoberg 1955), siis industriaalse linnasüdame vallutas tööstus. Tööstuse võime üle trumbata linnasüdame lähedal asuvad maad teiste tegevuste ees, oli aluseks üldistatud industriaalse linna

kujutamisel erinevatel linna kirjeldavatel mudelitel. (Hall 2006:10) Kuigi need mudelid on normatiivsed ja kirjeldavad, annavad need siiski küllaltki hea pildi industriaalse linna olemusest.

Tuntuimaks industriaallinna kirjeldavaks mudeliks on sotsioloog Ernest W. Burgessi Chicago linna põhjal tehtud kontsentriiline ringmudel. Sellest Chicago linna põhjal tehtud mudelist arendati üldisem viiest vööndist koosnev ideaalse linna mudel (joonis 1). Antud mudeli südameks on ärikeskus (ingl k CBD, *central business district*), selle järgnes ülemineku vöönd (ingl k *zone in transition*), kus paikneb peamiselt kergetööstus. See piirkond on atraktiivne uusasukatele ja immigrantidele; samuti esinevad sagedamini selles piirkonnas erinevad haigused ja kuritegevus. Antud piirkonnale on iseloomulik ka suurem mobiilsus, parema võimaluse tekkides kolitakse siit ära. Kolmandas vööndis paiknevad töölisklassi elamud, kus elavad enamasti püüasukad. Neljandas vööndis paiknevad kõrgema klassi elamud, kus asuvad nii korralikud paneelmajad kui ka eramud. Viies vöönd on pendelvöönd (ingl k *commuter zone*), mis asub kuni tunni kaugusel ärikeskusest. Tegemist on enamasti magalarajooniga, kus asuvad ühepereelamud. Lisaks neile viiele põhivööndile märgitakse vahel ära veel mõned piirkonnad, nii võib viiendale vööndile järgneda põllumajanduspiirkond ning sellele omakorda laiem tagamaa. (Dear 2005: 55; Pacione 2009: 141)

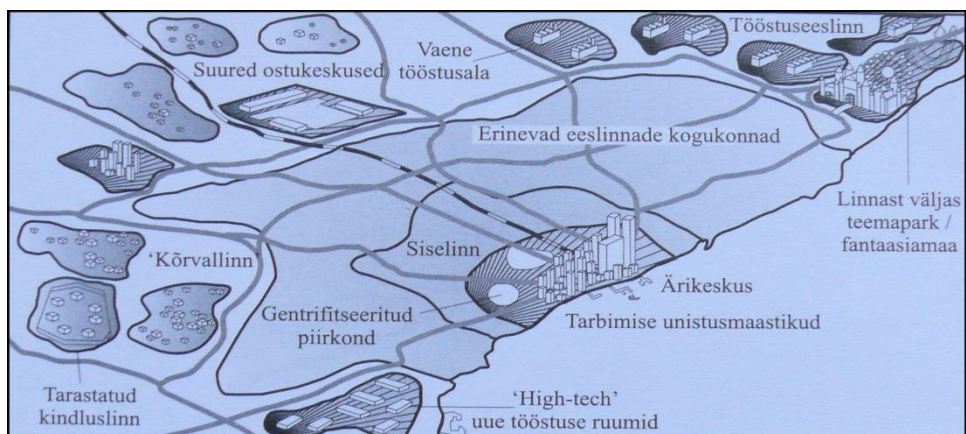
Joonis 1. Modernse linna kontsentriiline ringmudel (Dear 2005: 57).

1.2. Tänapäeva ehk postindustriaalse linna kujunemine

Industriaalne linn hakkas oma tähtsust kaotama 1970-ndatel – peamist mõju avaldasid sellele muutused tööstuses ning globaliseerumine. Fordistlik tootmisviis ja keinsistlik majanduspoliitika asendusid paindliku postfordistliku tootmise ja neoliberaalse majanduspoliitikaga. Esimene tugineb informatsioonitehnoloogia arengule ja võrgustikele üle maailma, teine aga põhimõttele, et riigil peaks olema majanduses minimaalne roll. Põhjuseks oli, et riigid ja kohalikud omavalitsused ei suutnud enam reguleerida ja kontrollida majanduslikke protsesse. (Knox & Pinch 2010: 27)

Postindustrialiseerumine on sotsiaalne protsess, millel on oluline mõju tänapäeva linnade arengule. Antud protsessi iseloomustavad muutused tööhõives, suur osatähtsus on teenindussektoril, tööstuslik masstootmine on asendunud postfordistliku paindliku tootmisega, suurem rõhk on teadmiste põhisel tööstusel ja panustamisel teadus- ja arendustegevusse. Linnad on tihedalt integreeritud globaalse majandusega, toimub infotehnoloogia ja intelligentse tehnoloogia kiire areng ja levik. (Pacione 2009: 62) Sarnaselt industrialiseerumisega, millega kaasnesid muutused ka linna struktuuris, nii on olulised muutused linna struktuuris toonud kaasa ka postfordistlik paindlik tootmine ja globaliseerumine.

Kui modernse linna mudeliks oli Chicago linnal põhinev kontsentriiline ringmudel, siis post-industriaalse linna kirjeldamisel on aluseks võetud Los Angeles. Postindustriaalset linna (joonis 2) iseloomustab killustatus – suurenenud on sotsiaalne, kultuuriline ja majanduslik ebavõrdsus. See väljendub ruumilises segregatsioonis ja linnaruumi privatiseerumises. Samaaegselt on linnas väga vaeseid ja jõukaid piirkondi. Tekkinud on mitmed kõrvallinnad ning tarastatud ja turvatud jõukate piirkonnad. Samuti on linna äärealadele tekkinud suured hüpermarketid. Kuna suurtööstus on keskusest välja kolunud, on need piirkonnad muudetud meelelahutuse, väiketööstuse ja erateeninduse kohtadeks. Sageli paiknevad sellistes piirkondades uued loovad ja innovaatilised töökohad. Samuti on sellistes kohtades erinevad meelelahutus- ja ostukeskused. Niisiis on tulemuseks võrreldes industriaalse linnaga palju ebaühtlasem linnamaastik. (Jauhiainen 2005: 226; Pacione 2009: 62)

Joonis nr 2. Post-industriaalne linn (Allikas: Jauhiainen 2005: 227)

Suurimaid probleeme, mis deindustrialiseerumisega kaasnes oli tööpuudus, eriti teravalt mõjutas see Põhja-Ameerika ja Euroopa tööstuslinna. Peamiseks põhjuseks oli vabrikute sulgemine, töökohtade üleviimine riigi teistesse piirkondadesse või välismaale ning töökohtade asendamine uute tehnoloogiatega. Tuleb silmas pidada, et mitte kõik linnad ei olnud deindustrialiseerumise protsessist võrdsel määral mõjutatud. Linnades, kus oli mitmekesine majandustegevus või kus puudus suurtööstus, olid sellest vähem mõjutatud. Samuti varieerus see erinevate tööstusharude vahel ning sõltus kohalikest eripäradest, omavalitsuse ja riigi tegutsemisest. Seetõttu peab olema üldistamisega ettevaatlik, üks on aga selge, see on protsess, mis on mõjutanud arenenud riikide linnasid viimaste kümnendite jooksul. (Hall 2006: 37-39)

Tööstuse osatähtsuse kahanemisest tulenevate probleemidega toime tulemiseks on räägitud tertsiarse ehk teenindussektori olulisusest. Sellel on mitmeid põhjuseid. Paindliku ja ruumiliselt hajutatud majandustegevuse haldamine vajab erinevaid lisateenuseid, nagu finants-, kindlustus ja õigusabi teenuseid. Probleemiks on aga see, et töökohtade arv, mis tekkis teenindussektoris on olnud märkimisväärselt väiksem võrreldes töökohtade arvu vähenemisega tööstussektoris. Näiteks Suurbritannias, kus vaatamata teenindussektori märkimisväärsele kasvule, kasvas absoluutne tööpuudus vahemikus 1981-1991. Eriti teravalt olid sellest mõjutatud endised suured tööstuspiirkonnad, näiteks Põhja-Inglismaa ja Põhja-Ameerika kesklinna linnad, nagu Detroit, Baltimore ja Cleveland. Sarnased ilmingud on olnud ka Austraalias. Sageli on uued töökohad tekkinud uutesse piirkondadesse mitte endistesse tööstuslinnadesse. USA-s on deindustrialiseerumisega esile kerkinud soojema kliimaga California, kuhu on koondunud tööstus, mis kasutab uus tehnoloogiaid, nagu animatsioon, kosmos – ja biotehnoloogia. Kuna tootmine on paindlik ja kapital on liikuv, siis on kliima üks

väheseid looduslikke konkurentsieeliseid, mis kõrgekvalifikatsiooniga töötajaid sinna meelitab (*ibid*: 42-43). Teenindussektori osatähtsus on kasvanud märkimisväärselt ka Eesti majanduses, eriti tööhõive seisukohalt, näiteks kui aastal 1989 oli tertsiaarses sektoris hõivatud 42,2 % töötajatest, siis praeguseks on see tõusnud 63 %-le (Statistikaamet).

Deindustrialiseerumise protsessi ja linnade majandusstruktuuri muutumisega on tihedalt seotud ka globaliseerumine, mis etendab olulist rolli tänapäeva linnade arengus. Üldiselt mõistetakse globaliseerumise all maailma poliitilist, majanduslikku ja kultuurilist tihedat vastastikust seotust, mida iseloomustavad erinevad riikidevahelised organisatsioonid, rahvusvahelised korporatsioonid (ingl k TNC *transnational corporation*), töökohtade ja tööjõu liikumine üle maailma, kultuuride ja sümbolite segunemine ning kosmopoliitne linnaelu. Kuna maailm on omavahel tihedalt seotud, siis mõjutavad maailma teises otsas tehtud otsused ka kohalikku elu. Näiteks mõne firma otsus investeerida kohalikku tööstusesse või hoopis sulgeda kontor mõnes kauges linnas, kõik sellised otsused mõjutavad linnade arengut igapäevaselt. (Pacione 2009) Lähtudes nendest aspektidest võib esmapilgul tunduda, et tänapäeva keerulises maailmas on linnadel vähe võimalusi oma arengut suunata ja mõjutada, siis see tegelikult nii ei ole.

Globaalsete ja lokaalsete protsesside vahel eksisteerib tihe seos. Globaalsed protsessid mõjutavad linnade arengut, ja vastupidi, lokaalsed protsessid mõjutavad globaalseid protsesse. Sellise protsessi kirjeldamiseks on võetud kasutusele termin globaliseerumine, mis vihjab sellele, et samaaegselt delokaliseerumisega toimub ka taaslokaliseerumine. Esimene võib näiteks tähendada võimalust silmapilksel kommunikatsiooni e-maili teel mistahes maailma piirkonnaga. Teine tähendab protsessi, mille käigus globaalsed jõud on mõjutatud kohalikest eripäradest ja kohanduvad kohaliku elu ja kultuuriga. Kuna globaliseerunud ühiskonna keskpunktiks on just linnad, ongi väga tähtis ka linna lokaalne aspekt, nagu majanduskeskkond, sotsiaalne struktuur, maksupoliitika, erinevad huvigrupid, mis kõik mõjutavad oluliselt linna arengut. Lokaalsete tegevuste tähtsus globaalses maailmas on paljuski postfordistliku paindliku majandusmudeli tagajärg. Majanduslikud eelised on linnadel, kes suudavad pakkuda atraktiivset töökeskkonda, mis tähendab haritud ja kõrgelt kvalifitseeritud tööjõudu, head atmosfääri, kõrgekvaliteedilisi elamisvõimalusi, panustamist innovatsiooni ja julgustama kogukondi väärtustama oma linna kui kohta, kus on hea elada ja töötada. (Pacione 2009: 8-11) Florida väidab, et vastupidiselt arvamusele, nagu

ei omaks geograafiline asukoht enam tähtsust, on regioonid tänapäeva tehnoloogiakeskses ning teadmistepõhises ühiskonnas just keskele kohale tõusnud. Linnad on kohaks, kus toimub õppimine ja uute teadmiste loomine. (Florida 1995) Järgmises peatükis tulebki juttu teadmiste rollist linnades.

1.3. Teadmised ja innovatsioon linnade arendamisel

Postindustriaalses ühiskonnas on tähtsale kohale tõusnud teadmiste linn (ingl k *knowledge city*) ja teadmistepõhine linnade arendamine (ingl k KBUD *knowledge-based urban development*). Florida (1995) väidab, et kui 20 sajandi regioonid ja riigid konkureerisid põhimõttel, kes suudab odavamalt toota, siis praegu konkureeritakse ideede pärast, majanduslik eelis on linnadel, kes suudavad kaasata ja rakendada teadmisi ja ideid. Niisiis on teadmiste linn seotud innovatsiooni, teaduse ja loomingulisuse edendamisega linnades (Yigitcanlar 2008). Knight (1995: 225) on koguni väitnud, et teadmiste põhine arendamine taastugevdab linnade ajaloolist funktsiooni, mis vahepealse masstootmise ja kiire kasvu tõttu unarusse jäi, toimida teadmiste keskusena.

Teadmiste linna arendamisel on tähtsal kohal tehnoloogia, kommunikatsioon ja inimkapital. Tähtis on hõlbustada tehnoloogia kättesaadavust. Määrava tähtsusega on telekommunikatsiooni levik, samuti e-teenuste olemasolu. Juurdepääs tehnoloogiale aitab kaasa kvaliteetse informatsiooni levikule. Heal tasemel tehnoloogia ja kommunikatsioon tõstab hariduse, õpetamise ja teenuste kvaliteeti, mis omakorda tugevdab inimkapitali. Inimkapitali arendamise seisukohalt on oluline roll haridusasutustel, eriti ülikoolidel. Ülikoolid on innovatsiooni ja talendi kasvulavaks, tuues kokku erineva taustaga inimesed, mis aitab kaasa teadmiste ja tolerantsuse kasvule. Ühelt poolt on ülikoolid teadmiste linna "mootorid", teisalt on need kohad, mis hoiavad ja meelitavad talente. (Yigitcanlar 2008)

Florida on inimkapitali mõistet laiendanud loomingulise kapitali (ingl k *creative capital*) teooriaga, mis tähendab loomingulise klassi (ingl k *creative class*) teket. Loomingulise klassi moodustavad võrdlemisi lai spekter professionaale: teadlased, insenerid, kunstnikud, muusikud, arhitektid, kirjanikud, arvamuslimidrid. Siia hulka kuuluvad inimesed, kes töötavad teadmistepõhises majandusharus, nagu äridus, pangandus, tehnoloogiafirmad, juura ja tervishoid. See mõiste aitab selgitada, et miks loomingulised inimesed on peamiseks majanduskasvu allikaks ja mis põhjusel need

inimesed teatud kohtades eelistavad töötada ja elada. Märksõnadeks on tehnoloogia, talent ja tolerantsus. Mitmekesine atmosfäär loob uusi teadmisi ja lahendusi probleemidele, soodustab innovatsiooni. Loomingulised inimesed ja firmad ei koli teatud linnadesse traditsiooniliste põhjuste pärast, nagu maksusoodustused, turismi ja meelelahutus objektide pärast. Sellised inimesed otsivad linnu, mis pakub kvaliteetsed elamusi, avatust ja mitmekesisust. (Florida 2002)

Arendamisel vaja rohkem tähelepanu pöörata kvalitatiivsetele aspektidele. Teadmiste sektor omab üha suuremat tähtsust, mistõttu nad vajavad ka teistsugust keskkonda, kui tootmisele orienteeritud sektor. Tootmine võib paikneda ükskõik kus, sest seda saab juhtida kaugelt. Kui linna arendamine orienteerub üha rohkem teadmiste sektorile, siis tuleb pöörata tähelepanu pehmetele faktoritele. Erilist tähelepanu tuleb pöörata kohalikele, ajaloolistele, kultuurilistele, esteetilistele ning ökoloogilistele komponentidele, mis annavad linnale originaalsuse ja mõjutavad elukvaliteeti. Vaja on tagada, et tegevused teadmiste sektoris on võimelised kaitma, arendama ja säilitama talente, et jääda konkurentsivõimeliseks avatud ühiskonnas. (Knight 1995)

Kuigi võib öelda, et iga linn on omanäoline ja teatud mõttes erinev, ja nii on seda ka teadmiste linn, võib siiski välja tuua teatud üldised ja ühetaolised komponendid, mis selliseid linnasid iseloomustab. Teadmiste linn uurimisel eristatakse seitset tegurit, mis on teadmiste linna aluseks ning soodustavad linnade sotsiaal-majanduslikku arengut. 1) Teadmiste baas, see tähendab erinevate haridusasutuste olemasolu, nagu ülikoolid ja kutsekoolid, samuti teadus ja arendustegevust ja üldist elanike haridustaset. 2) Tööstuse struktuur, st milline on tööstus, traditsioonilised tööstuslinnad on kehvas positsioonis võrreldes arenenuma tööstusega linnadega. Sageli on neid linnadel halb imago, mistõttu on neil keerulisem talente kinni hoida või juurde meelitada. Eelis seisus on linnad, mida iseloomustab spetsialiseerunud, mitmekesine tööstus. Tähtsal kohal on ka, milline on firmade innovaativsus. 3) Elukvaliteet on väga tähtis komponent meelitamiseks ja hoidmaks talente. Andekaid inimesi ei huvita pelgalt palk, vaid ka linna üldine atmosfäär. 4) Ligipääsetavus – hea rahvusvaheline kui ka riigisisene transpordiühendus on tähtis edukatele linnadele. See soodustab teadmiste liikumist ja vahetamist. 5) Linna mitmekesisus – kultuuriline ja majanduslik mitmekesisus soodustab koostööd ja loomingulisust, mis omakorda aitab kaasa uute ideede loomisele. 6) Linna suurus – linna suurus on oluline seda nii tööandjate, kui ka töötajate seiskohalt. Firmade jaoks on sellistel linnades võimalik kergemini vajalikku tööjõudu ja teenuseid leida, töötajatel jälle suurem tõenäosus meeldiv töö leida. 7) Sotsiaalne tasakaal – tähtis

on, et erinevad sotsiaalsed grupid oleks kaasatud, et vältida pingeid erinevate ühiskonnakihtide vahel ja tagada turvaline keskkond nii linnaelanikele kui ka külastajatele. (van Widen et al 2007)

Nii Knight kui van den Berg leiavad, et tänapäeva linnade juhtimine peab olema ennetav ja sihipärane. Globaalses ühiskonnas peavad linnad olema valmis kohanema muutustega, samal ajal kaitsma kohalikku kultuuri ja identiteeti, mis annab neile linnadele erilisuse. (van den Berg et al 2007; Knight 1995)

Sihipärane ja eduka linnapoliitika kujundamise eelduseks on heade teadmiste olemasolu linnas. Ülejäärmises peatükis käsitletaksegi uuringuid ja nende rolli linnaarendamisel.

1.4. Eesti linnade areng

Eesti linnade kujunemisel on võimalik eristada viite perioodi: esimene periood, mis kestis 19. sajandi keskpaigani, teine periood kestis kuni I maailmasõjani, kolmas on Eestis iseseisvusperiood, neljas nõukodude periood ja viimane, taasiseseisvumisega alanud periood on praegu käimas (Tammaru 2003: 113).

Esimest perioodi iseloomustab mõõdukas linnade kasv, ja kuigi üleüldist suurt rahvastiku kasvu linnades ei toimunud, kujunes sel perioodil välja Eesti linnade võrgustik. Teisel perioodil leidis aset juba suurem linnastumine, mille tingis industrialiseerumine ja demograafiline üleminek. Oluline oli ka Venemaa Impeeriumi otsus rajada Tallinnasse kolm suurt laevatehast, mis tõi kaasa ka immigratsiooni suurenemise ja kinnistas Tallinna kui Eesti tähtsaima linna staatust. Eesti iseseisvusperioodi iseloomustab linnastumise aeglustumine, mille tingis immigratsiooni peatumine Venemaalt, suurtööstuse asendumine väiketööstuse, metsanduse ja põllumajandusega. Nõukogude aastaid iseloomustab aga kiire linnastumine ja linnade kasv. Nõukogude perioodi lõpuks elas 71 % Eesti elanikest linnades. Selline kiire linnastumine oli tingitud suuresti industrialiseerumisest, mis tekitas uusi töökohti linnades, ja poliitilistest kaalutlustest, mis tähendas suurt immigrantide sissevoolu Venemaalt. Seega massiline linnastumine polnud pelgalt loomulik protsess, vaid keskvoimu poolt suunatud. Taasiseseisvumise perioodi iseloomustab linnaelanike arvu kahanemine, mis oli tingitud väljarändest 1990. aastate alguses. Samaaegselt toimus ka vastulinnastumine, paljud elanikud kolisid linnu ümbritsevasse asulatesse. (*ibid*: 113-119)

Jauhiainen toob välja, et praegu on toimumas Eestis mitmekesine linnastumine. Toimub nii vastulinnastumine, eeslinnastumine kui ka taaslinnastumine. (Jauhiainen 2005) Praegu elab 64,7 % Eesti elanikest linnades. See juures tuleb ära märkida, et Tartu ja Tallinna elanike arv moodustab 58,2% linnaelanike koguarvust. (Statistikaamet)

Taasiseseisvunud Eesti linnade arengut mõjutas kiire majanduslik ümberstruktureerimine, mis oli tingitud liberaalsest majandus- ja ettevõtluspoliitikast. Majanduslikud suhted Venemaaga vähenesid ja ümber orienteeruti Skandinaavia ja Euroopa suunale. Kõige rängemalt mõjutas see monofunktsionaalseid tööstuslinnasid, mis olid tihedalt seotud Nõukogude Liidu majandusega. Eesti neoliberaalne majandus on kasvatanud lõhesid erinevate Eesti regioonide ja linnade vahel. Peamine majandustegevus Eestis on kontsentreerunud Tallinnasse ja selle lähiümbrusesse. Regionaalselt tähtsad keskused on ka Tartu ja Pärnu koos lähiümbrusega. Väiksemad linnad ei ole töötajate ja firmade jaoks atraktiivsed. (Jauhiainen & Kährrik 2005; Jauhiainen 2005: 206). Selline kiire üleminek vabaturumajandusele ja *laissez faire* poliitika on üldiselt iseloomulik post-sotsialistlikele riikidele (Tsenkova 2006).

Põhjalikumalt on Eesti linnade, täpsemalt linnaregioonide arengut analüüsinud OÜ EURREG ja Jussi S. Jauhiainen 2002. aastal. Uuringu käigus määratleti 12 linnaregiooni. Linnaregioonide analüüsi tulemusena esitati linnaregioonide funktsionaalne positsioon, arengupotentsiaal ja ettepanekud arengupotentsiaali tõstmiseks ja mitmekesistamiseks (OÜ EURREG & Jauhiainen 2002). Järgnevalt käsitleti selle uuringu põhjal, käesoleva töö seisukohalt oluliste linnade, Tallinna ja Tartu, arengupotentsiaali.

Uuringu tulemusel on kaks kõige tugevamat linnaregiooni Tallinn ja Tartu. Tallinn on loomulikult esimesel positsioonil. Tallinnal on soodne asukoht ja kõrge rahvaarv, moodustades poole kõigist linnaregioonide rahvaarvust, mistõttu domineerib ta mitmes valdkonnas, eriti aga majanduses ja poliitilises sfääris. Negatiivsena toodi uuringus välja elanikkonna vähenemist, halba tööturusurvet, st noorte vähesus (5-14-aastased) võrreldes vanemate inimestega (55-64-aastased). Keskuse rahvastiku suur ülekaal tagamaa suhtes ning suhteliselt ebastabiilne arengupoliitika. Positiivse kohapealt on linnaregioonil tugevad majandus – ja finantsressursid, hea oskamisbaas, hea nõudlus ja pakkumine sotsiaalse ja kultuurilise elukeskkonna suhtes, hea kommunikatsioonivõrgustik, seda nii siseriiklikult kui ka välismaaga ning kõrge rahvusvahelistumise tase. Tööhõive järgi on linnas toimunud spetsialiseerumine, suur

tähtsus on erateenindusel. Kõrge tööhõivega valdkonnad on näiteks hulgi- ja jaemüük, töötlev tööstus, veondus, laondus ja side. (*ibid*)

Tartu linnaregioon järgneb kohe Tallinnale. Kultuurilistes ja sotsiaalsetes positsioonides ei ole kahe linna vahel suuri erinevusi. Võrreldes Tallinnaga on Tartu suhe tagamaaga tasakaalus. Nõrgemad kohad on kultuuriliste teenuste pakkumise vähesus ja kaugus pealinnast. Tartu tugevuseks on suur kõrgharidusega inimeste arv ja teadustegevus. Kuna tegemist on ülikoolilinnaga, siis on linnal on väga hea oskusbaas. Töötajate rohkuse tõttu on linnaregioon tugev. Tööhõive jaotumine on mitmekesine, sarnaselt Tallinnale domineerib erateenindus. Näiteks valdkonnad, kus on suur tööhõive on hulgi – ja jaemüük, haridus, tervishoid ja sotsiaalhooldus (*ibid*). Uuringus oli miinusena välja toodud välismaise lennuühenduse puudumine, mis nüüdseks on olemas.

1.5. Uurimuste roll linna arendamisel

Linnad ja seeläbi ka linnapoliitika on muutunud komplekseks ja keerukaks. Seetõttu on uuringud linnapoliitika oluliseks osaks. Uuringute ülesandeks on uurida linna olukorda ja hinnata poliitika ja teenuste mõju ning kvaliteeti. Uuringud linnades hõlmavad laia spektrit valdkondi, nagu majandus, rahvastik, keskkond, transport jne, lisaks erinevad töökorralduse ja tegevusplaanide analüüsid. Uuringute eesmärgiks peab olema aidata kohalikel võimuesindajatel planeerida oma teenuseid ning oma plaanides tugineda kindlale informatsioonile ja analüüsile. (Blackman 1995) Linnapoliitika ja linnade arendamine on interdistsiplinaarne protsess. Ei ole olemas ühte ja ainuõiget terviklikku ning kõike hõlmavat teooriat, millised uuringuid peaksid linnad tegema ja oma tegevuses kasutama.

Alates 1990.-aastate lõpust on avaliku sektori puhul hakatud rääkima tõendus põhiseest poliitikast. See mõiste on seatud põhiliselt Suurbritanniaga ja Tony Blairi ning Leiboristide partei võimuletulekuga. Üheks nende eesmärgiks oli valitsemise ja avaliku sektori moderniseerimine, et tõsta poliitika tegemise ning avalike teenuste kvaliteeti. Tegevused peaksid olema konstruktiivsed, paindlikud ja innovaatilised. Selle saavutamiseks seati eesmärgiks, et avaliku sektori tegevus peab olema tõendus põhine. Tõendus põhiseest käsitleti mitmest aspektist lähtuvalt, kuid võib öelda, et tähtsal kohal selles on informatsioon: ekspertteadmised, olemasolevad kohalikud ja rahvusvahelised uuringud, olemasolev statistika, konsulteerimine erinevate huvigruppidega, varasemate

poliitikate hindamine, vajadusel uute uuringute tegemine jne. (Nutley & Webb 2000: 20-23)

Nagu näha, siis on üpris keeruline öelda, mis on tõendus ja milline on see kõige õigem tõenduspõhine tegevus, mida linnade juhtimisel kasutada, kuid lähtuvalt käesoleva töö teemast on vaatluse all just uuringute tegemine.

Uuringutel on poolitika rakendamisel oluline roll: uuringud aitavad kujundada ja arendada avaliku sektori poliitikat, hinnata poliitika mõju, aidata kaasa poliitika täideviimisele ning identifitseerida tuleviku teemasid ja probleeme (Boaz & Nutley 2009: 226).

Uuringutel on sageli oluline roll mingite tegevuste alustamisel. Uuringud aitavad välja selgitada olulised teemad ja probleemid, millele tuleks keskenduda ning samuti kitsaskohad nende saavutamisel. Selleks on vajalik tutvuda olemasoleva informatsiooniga, et mida on tehtud või proovitud mujal, ning kas see on toonud soovitud tulemusi. Sageli tähendab see teemaga seotud kirjanduse läbi töötamist. Traditsiooniliste uuringute kõrval on olulisel kohal konsultatsioonid ja turu-uuringud, et selgitada erinevate huvigruppide ja avalikkuse vaateid. Uuringuid võib kasutada ka selleks, et teada saada mõne tegevuse laiemat konteksti ning millised on võimalikud alternatiivstsenaariumid. Mõningatel juhtudel on võimalik ka pilootuuringute rakendamine, näiteks mõne teenuse mõju uurimine teatud organisatsioonide või gruppide peal. (*ibid*: 227)

Tõenduspõhise poliitika puhul on oluliseks teemaks, kuidas uuringuid kasutada ja realselt praktikas rakendada. Kui tehniliste uuringutega, nagu näiteks spetsiifilised keskkonna- või transpordialased uuringud, on asi sageli selgem ja lihtsam, siis sotsiaalsete uuringutega on olukord keerulisem. Suuremat tähelepanu pööratakse uurimistulemustele, kui ametnikud saavad aru ja usuvad, et uurimistulemuste kasutamine on kasulik, osaletakse aktiivsete partneritena uurimise protsessis, uurimus on aktuaalne ja on vastab teemale, kasutatakse asjakohast metodoloogiat ja on suhteliselt ümber lükkamatu. Samuti kui tulemused toetavad valitsevat poliitilist ideoloogiat, on veenvad ja neid on võimalik rakendada ilma suuri kulutusi tegemata. Tähtis on ka uurijate ning kasutajate iseloom. Kui tegemist on tugevate isiksustega, kes suudavad leida toetust, siis on ka suurem tõenäosus, et uuringuid pärast kasutatakse. (David et al 2000)

Lisaks sellele toob Weiss välja neli võimalikku uurimuste kasutamise võimalust: mehaaniline ja kontseptuaalne kasutamine, toetuse kogumine ning laiem mõjutamine.

Mehhaaniline kasutamine – uuringud leiavad kohest rakendamist praktikas. Kontseptuaalne kasutamine – see tähendab, et isegi, kui ametnikel või praktikutel ei võimaldata uurimustulemusi kasutada, võib uuring muuta nende arusaama mõnest teemast või programmist, andes uusi ideid, avardada nende maailmapilti ja mõtlemist. Ning hiljem olukorra muutudes neid ka reaalselt kasutada. Toetuse kogumine – see tähendab, et uuringute tulemused toetavad seisukohti, mida inimesed juba omavad, et lahendada mingit probleemi. Seda kasutatakse poliitilise vahendina, et koguda toetust ja muuta juba plaanitud tegevused legitiimseks. Laiem mõjutamine – uuringul võib olla mõju ka väljaspool enda institutsioon ja valdkonda, mida uuriti. Kuna sarnaseid uuringud tehakse maailmas palju ja üks uuring täiendab teist, siis võivad muutuda paradigmad või kogukondade tõekspidamised. Weiss ütleb, et selline asi on harv ja raskesti saavutatav, kuid uuringud lisavad oma panuse teadmiste akumulatsioonile, mis omakorda tähendab laialdast mõtlemise muutust ja vahel ka tegutsemist. (Weiss 1998)

2. Meetodi kirjeldus

Käesoleva töö eesmärk on selgitada, millised uuringuid tehakse ja tellitakse kahes Eesti suurimas linnas – Tallinnas ja Tartus. Töö empiiriline osa käsitleb uuringute tegemist lähtuvalt kolmest aspektist: milliseid uuringuid linnad üldse teevad või tellivad; kuidas uuringuid korraldatakse; kuidas uuringuid kasutatakse linna arendamisel.

Esimese osa empiirilise materjali moodustavad linnade poolt tehtud ja tellitud uuringud, mis paiknevad Tallinna ja Tartu ametlikul koduleheküljel (lisa 1). Teise ja kolmanda osa selgitamiseks on kasutatud struktureerimata intervjuusid.

Tallinna kodulehel on loodud eraldi uuringute infosüsteem, kuhu on koondatud erinevate ametiasutuste tehtud või tellitud uuringud. Uuringu infosüsteem sisaldab uuringuid alates 1993. aastast. Tartu linna kodulehel on loodud Tartu linna puudutavate uurimistöde register, kus paiknevad erinevate osakondade uuringud alates 1998. aastast. Antud töös käsitletavaid uuringuid pole ma vajalikuks pidanud ajaliselt piiritleda, sest mitmeid uuringuid ei ole otstarbekas väga sageli teha, ja nii võiksid mõned olulised uuringud tööst välja jääda. Lisaks ei saa ma saajaprotsendiliselt garanteerida, et kõik uuringud siin käsitletud on, sest kõik uuringud ei pruugi olla kodulehel esindatud. Näiteks kuigi Tallinna uuringute infosüsteem sisaldab uuringuid peaaegu 20. aastatagusest ajast, võib juba lähema vaatluse põhjal öelda, et varasemate uuringute esindatus on lünklik. See ei takista aga materjali kasutamist, sest antud töö eesmärk pole üksikuid uuringuid detailselt analüüsida, vaid anda ülevaade erinevatest uuringutest.

Töö teise ja kolmanda osa empiirilise materjali moodustavad struktureerimata intervjuud. Kuna töö eesmärk on ka uurida, kuidas uuringuid tellitakse ja kasutatakse, pidasin vajalikuks teha vastava valdkonna spetsialistidega intervjuud. Struktureerimata intervjuude kasuks otsustasin seetõttu, et see võimaldas olla paindlik ning vastavalt olukorrale küsida lisaküsimusi. Intervjuud viisin läbi 2011. aasta aprillis. Vestlused toimusid intervjuueeritavate tööjuures, kaks intervjuud tehti ka telefoni teel. Intervjuu pikkus varieerus, kuid enamasti kestis see 15 – 20. minutit.

Kokku toimus 6 intervjuud, neist 3 Tallinnas ja 3 Tartus. Mõlemas linnas toimus üks intervjuu linna uuringutega ja arendamisega põhjalikumalt kursis oleva ametnikuga. Tartus oli selleks Arenguteenistuse peaspetsialist Imbi Lang, kelle haldusalase kuulub uuringutega tegelemine. Tallinnas olid selleks Avalike teenuste ja linnauuringute osakonna juhataja Linna Kilemit ja osakonna sotsioloog Anu Rentel.

Tallinna toimus intervjuu kahe inimesega, sest nad jagavad kabinetti ja olid mõlemad teemaga kursis.

Lisaks neile tehti täiendavad intervjuud ka erinevate ametite või osakondadega. Täiendavate intervjuude kasuks otsustasin seetõttu, et selgitada põhjalikumalt uuringute korraldamist ja kasutamist, sest töökäigus selgus, et erinevad osakonnad tellivad uuringuid enamjaolt iseseisvalt. Tallinnas toimusid täiendavad intervjuud transpordiameti asetäitja Tiit Siimoniga ja Ettevõtlusameti turismiosakonna analüütiku Karen Alametsaga. Tartus toimusid täiendavad intervjuud Linnaplaneeringute ja maakorralduse osakonna juhataja Urmas Ahvenaga ja Ettevõtlus osakonna ettevõtluse arengu peaspetsialisti Siim Espenbergiga. Intervjueeritavad ei ole valitud tähtsuse põhimõttel, pigem on siin isikud, kes vastasid minu palvele intervjuus osaleda ja kogemusi jagada positiivselt.

3. Tehtud uuringud Eesti suurimates linnades

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Eesti suurimates linnades (Tallinnas ja Tartus) tehtavatest uuringutest. Selguse huvides olen uuringud kategoriseerinud valdkondade kaupa: majandus, turism, haridus, keskkond, transport, sotsiaal – ja tervishoid, linnajuhtimine, meedia ning rahvastik. Valdkonnad ei ole tähtsuse järjekorras ja mitmed uuringud võiksid kuuluda mitmesse kategooriasse. Seega ei ole selline liigitamine absoluutne ja ainuvõimalik, pigem on see mõeldud süstematiseerimiseks, andmaks ülevaadet, missugustes valdkondades uurimusi tellitakse ja tehakse.

3.1. Uuringud Tallinnas

3.1.1. Majandusalased uuringud

Peamiselt on tellitud innovatsiooni-, loomemajandus- ja ettevõtlusalaseid uuringuid. Majandusalaseid uuringuid on enamasti tellinud Tallinna ettevõtlusamet. Uuringute teostajaks on peamiselt ülikoolid jt teadusasutused, kuid uuringuid on teinud ka erafirmad. Näiteks innovatsiooni käsitlevad uurinud on teostanud Tallinna Tehnika Ülikool (TTÜ) BaltMet Inno projekti raames, kus uuriti avaliku sektori rolli innovatsioonis, sotsiaalse kapitali ja majandusarengu vahelisi seoseid ning klastrite arendamist Tallinnas. Loomemajandust on uurinud Eesti Tuleviku-uuringute instituut (ETI), Tartu Ülikooli (TÜ) geograafiaosakond ning MTÜ Telliskivi Loomelinnak. Esmane sellelaadne uuring pärineb aastast 2006, kus TÜ geograafiaosakond andis esmase ülevaate loomemajanduse struktuurist. ETI on osalenud rahvusvahelises projektis, mille raames valmis üksikasjalik loomemajandust kaardistav uuring ja kõiki projektis osalenud 11 linna hõlmav analüüs. Lisaks on uuritud Tallinna ettevõtluskliimat, kaardistatud ja iseloomustatud ettevõtete paiknemist linnaosades, kõrghoonete vajadust ja atraktiivsust ettevõtjate hulgas. Näiteks ETI on käsitlenud välismanduses olevaid ettevõtteid ja andnud soovitusi linnale sobiva ettevõtluspoliitika rakendamiseks.

3.1.2. Turismialased uuringud

Enamasti on tegemist ülevaate ja rahulolu uuringutega, kus uuritakse, millistest riikidest on külastajad ja kuidas on nad reisiga rahul. Tehakse nii üldisemaid igaaastaseid kui ka spetsiifilisemaid uuringuid, kus käsitletakse mõnda turismiga seotud aspekti

põhjalikumalt. Turismialased uuringuid on tellinud enamasti Tallinna Ettevõtlusamet või Tallinna Linnakantselei. Uuringuid teostanud erafirmad või linn ise. Üldiseks igaaastaseks uuringuks on ettevõtlusameti turismiosakonna poolt korraldatav uuring "Tallinna turism", kus esitatakse statistiline ülevaade Tallinna välisküllastajate kohta. Lisaks turismiosakonna poolt tehtavale igaaastasele uuringule teeb välisküllastajate uuringut ka AS Emor, seda aga mitte igal aastal. Ühekordsed turismialased uuringud on käsitletud näiteks reklaamikampaaniate mõju välituristidele, giidide klienditeeninduse kvaliteeti, kruiis- ja äriturismi, üksikürituse mõju turistide arvule, konverentsideleaatide profiili ja reisikäitumist.. Mitmetes uuringutes on analüüsitud ka välisküllastajate liikumise dünaamikat.

3.1.3. Haridusalased uuringud

Enamjaolt on tegemist arvamuse- ja rahulolu uuringutega nii õpetajate, õpilaste kui lapsevanemate seas. Uuringute tellijateks on peamiselt Tallinna Haridusamet ning Tallinna Spordi –Noorsooamet. Uuringute korraldajaks on olnud peamiselt haridus- ja noorsootöoga seotud MTÜ-d kui ka ülikoolid. Näiteks on mitmel korral uuritud õpilaste rahulolu õpikeskkonnaga, õpetajate rahulolu töökeskkonnaga ja lastevanemate rahulolu koolikeskkonnaga ja hariduskorraldusega. Veel on uuritud tugiteenuse spetsialistide rolli üldhariduskoolides õpilaste toetamisel ja koostööd õpetajate ja koolijuhtidega. Samuti on uuritud ka koolinoorte eelistusi ja tulevikuplaane. Uuritud on ka noortekeskuste töötajate tööga rahulolu. Tallinna Ülikooli (TLÜ) Terviseteaduste ja Spordiinstituut on põhjalikult analüüsinud uuringus "Hea spordiklubi uuring" koolinoorte sportimisvõimalusi ja teinud ettepanekud ka spordikorralduse edasiseks arendamiseks.

3.1.4. Keskkonnaalased uuringud

Tegemist on enamasti spetsiifiliste tehniliste uuringutega, kus uuritakse mingit keskkonnaga seotud aspekti põhjalikumalt, kuid tellitakse ka arvamusuuringuid, kus uuritakse inimeste keskkonnateadlikust. Uuringute tellijateks on peamiselt Tallinna Keskkonnaamet ja Tallinna Kommunaalamet. Uuringute teostajateks on peamiselt ülikoolid ja keskkonnaalast teenust pakkuvad erafirmad. Kommunaalameti tellimusel on uuritud põhjalikult veemajandusega seotud aspekte. Näiteks on TTÜ uurinud kloriidide mõju keskkonnale, spetsiifilisemalt põhjaveele. Samuti on TTÜ koostanud ülevaate sademevee äravoolu maksustamise alustest ja praktilistest rakendustest Euroopa Liidus

ja mujal. Analüüsitud on veel tolmusaaste päritolu ja koostist, et leida konkreetsed meetmed selle vähendamiseks. Tehtud on ka keskkonnalaseid sotsiaaluuringuid, kus on analüüsitud elanike keskkonnateadlikkust ja hinnangut elukeskkonnale. Mitmel korral on uuritud suhtumist ja teadlikkust jäätmekäitlusest.

3.1.5. Transpordialased uuringud

Enamasti on tegemist tehniliste uuringutega, kus uuritakse nii liiklusvoogusid kui ka taristu seisukorda. Peamiseks uuringute tellijaks on Tallinna Transpordiamet ja Tallinna Kommunaalamet, lisaks on mõningaid transpordiga seotud uuringuid tellinud teised ametiasutused. Uuringute teostajaks on ülikoolid ja erafirmad. Näiteks on inseneribüroo OÜ Stratum analüüsinud Põhja-Tallinna parkimiskorraldust ja selle mõju liikluskorraldusele. Töö teostati seoses linna sooviga laiendada tasulist parkimisala. Samuti on uuritud ohtlike ainete transpordi korraldamist. TTÜ on analüüsinud uute teedevõrgustike arendamise kontseptsioone ja nende arendamise võimalusi Tallinna kontekstis. Veel on uuritud sildade ja vuukide seisukorda. Lisaks TTÜ-le on teede ja tänavate seisukorda uurinud AS Teede Tehnokeskus.

3.1.6. Sotsiaal – ja tervishoiualased uuringud

Peamiselt on tegemist uuringutega, mis käsitlevad erinevaid sotsiaalseid probleeme, sotsiaal – tervishoiuteenuseid. Uuringute tellijaks on enamjaolt Tallinna Sotsiaal- ja tervishoiuamet, vahel ka Tallinna Linnakantselei. Uuringute teostajaks peamiselt erafirmad, MTÜ-d või linn ise. Uuritud on puuetega inimeste kodust toimetulekut ja e-teenuste kasutamise võimalusi, selgitamaks nende erivajadusi seoses arvutikasutamisega. Lisaks on uuritud pealinna töötute ja kodutute olukorda. Mitu uuringut on korraldatud, kus on uuritud linnaelanike rahulolu perearstiteenusega. Tallinna Kiirabi on teinud uuringu, kus uuriti kiirabi logistilist kättesaadavust. TÜ poolt on korraldatud põhjalik uuring Tallinna sotsiaalhoolekande efektiivsuse analüüsimiseks.

3.1.7. Linnajuhtimisalased uuringud

Siia alla olen koondanud iga aastased linnaelanike rahuolu-uuringud, *ad hoc* arvamusküsitlused, linnavalitsuse sisesed uuringud, kus analüüsitakse linnaametnike tööga seotud tegureid; samuti uuringud, kus analüüsitakse otseselt või kaudselt linnajuhtimisega seotud strateegiaid. Uuringute tellijaks on enamjaolt Tallinna

Linnakantselei. Uuringute teostajaks on nii erafirmad, ülikoolid kui ka linn ise. Regulaarseks uuringuks on avalike teenustega rahulolu uuring, kus käsitletakse inimeste rahuolu linnaametite poolt pakutavate teenustega. Paljud arvamusuuringud on kas ühekordsed või teostatakse harvemini, konkreetse probleemi esilekerkimisel, kus soovitakse teada elanike arvamust mingis konkreetses küsimuses. Sellisteks uuringuteks on näiteks munitsipaalmajade elanike rahulolu uuring, küsitlus õnnemängukohtade lahtiolekuaegade piiramise kohta jne. Iga-aastaseks sisemiseks uuringuks on personaliteenistuse poolt korraldatav uuring, mis annab ülevaate linnavalitsuse töötajatest. Linnavalitsuses korraldatakse alates 2002. aastast IT-teenustega rahulolu uuringut. Ühekordseid IT alaseid analüüse on korraldatud teisigi. Näiteks on uuritud intranetist informatsiooni hankimise võimalusi ja kasutamist igapäevatöös, kuidas seda tõhustada ja seeläbi parandada infovahetust.

Koostatud on ka mitmeid põhjalikumaid ja üksikasjalikumaid uuringud, mis seotud linnajuhtimise ja -haldusega. Need uuringud on koostatud enamasti ülikoolide poolt. TTÜ on käsitlenud pealinna regiooni mõistet ja linnapoliitika põhimõtteid eesmärgiga uurida kohalike omavalitsuste suhtumist pealinna regiooni loomisesse ning selgitada Euroopas toimivaid praktikaid. Veel on TTÜ uurinud linnaosade ja linnaametite suhteid linnajuhtimise täiustamiseks. Audentese Ülikool on uurinud, kuidas kasutada EL-i struktuurfondide raha, et tõhustada linna haldussuutlikkust. ETI on uurinud Tallinna eelarvet ja selle jätkusuutlikkust. ETI on koostöös TLÜ-ga teinud analüüsi "Tallinna infoühiskonna taseme uuring.", mis on mõeldud eelkõige e-teenuste potentsiaali välja selgitamiseks. Tallinn on koostöös Helsingiga korraldanud uuringu, kus analüüsitakse erinevate ühiste avalike teenuste pakkumise võimalusi. TÜ majandusteaduskond on koostanud analüüsi töötamiseks välja Tallinna asukoha turunduse strateegiad.

3.1.8. Meedia ja kommunikatsioonialased uuringud

Uuritakse, kuidas elanikud kasutavad linnakodanikele suunatud infoallikaid, samuti analüüsitakse linnajuhtimise kajastamist meedias. Uuritud on elanike teadlikust erinevatest linnakodanikele suunatud infoallikatest, nagu raadio, televisioon ja ajaleht, ning nende meediumite tarbimist. Samuti tellitakse uuringuid, kus analüüsitakse Tallinna juhtimise kajastamist meedias. Mitmeid uuringuid on korraldatud selgitamiseks Tallinna veebilehe külastatavust.

3.1.8. Rahvastikualased uuringud.

Uuritud on valglinnastumist, demograafilisi protsesse ning inimeste ajalis-ruumilist käitumist. Uuringute tellijaks on peamiselt Tallinna Linnakantselei ja Tallinna Linnaplaneerimise Amet. Uuringute teostajaks on enamjaolt ülikoolid või teadusasutused. Mitmeid uuringuid on teostanud TÜ Inimgeograafia õppetool. Näiteks on uuritud Tallinna ümbritsevate omavalitsuste koosöövõimalusi pealinnaga, eesmärgiks planeerida meetmeid linnaregiooni elukeskkonna parandamiseks. Veel on uuritud uusasumite elanike ajalis-ruumilist käitumist, selgitamaks selle iseloomu ja seaduspärasust. Lisaks on uuritud veel rahvastikudünaamikat ja sellega kaasnevaid protsesse. ETI on koostanud Tallinna rahvastikuprognosi aastateks 2000-2030 ja toonud välja pealinna rahvastiku tulevikustsenaariumid.

3.2. Uuringud Tartus

3.2.1. Majandusalased uuringud

Tehtud on nii ettevõtluse, innovatsiooni kui ka loomemajanduse alaseid uuringuid. Tehakse nii regulaarseid kui ka ühekordseid uuringuid. Uuringuid on teostanud nii erafirmad kui ka ülikoolid. Koostöös TÜ sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakonnaga korraldatakse iga nelja aasta tagant ettevõtlusalast uuringut, kus analüüsitakse ettevõtluse olukorda, tuleviku perspektiive ning ettevõtjate hinnanguid linna majanduskeskkonnale. Statistilisi ettevõtlusalaseid uuringuid on veel korraldanud Äriregister ja Ettevõttereister. Statistikaamet on uurinud Tartu ettevõtete eksporti ja importi. Käsitatud on ka ekspordi teoreetilisi aluseid kui Lõuna-Eesti ettevõtete edulugusid selles vallas. Turu-uuringute AS on uurinud loomemajanduse hetkeseisu ja arengueesmärke. Kaardistatud on ka innovatsiooni edendavaid institutsioone. Selgitatud on Tartu linna poolt loodava seemnekapitalifondi nõudlust. Uuritud on veel mitmete erinevate klasterite arendust, nagu Eestis tööriistatootjate klasteri kaardistamine ja Eesti puitmajatootjate klasteri kaardistamine ja arendamine. Tehtud on veel Tartu Tööstuspargi tasuvus ja turuanalüüs selgitamaks nõudlust nii äriiselt kui sotsiaal-majanduslikult.

3.2.2. Turismialased uuringud

Enamjaolt on tegemist ülevaate ja rahulolu uuringutega. Tehakse nii regulaarseid kui ka ühekordseid uuringuid. Enamjaolt on teostajaks erafirmad. Alates 2004. aastast on korraldatud turismi uuringute sarja, mille põhiliseks eesmärgis on uurida Tartu linna suvekülastajaid, tuua välja kitsaskohad ja esitada ettepanekud valdkonna edendamiseks. Uuringu tegija on varieerunud – viimased taolised uuringud on teinud AS Geomedia. Ühe korra on eraldi korraldatud ka talvekülastajate uuring. Samuti korraldab Turu-uuringud AS iga-aastast omnibuss uuringut ”Eesti linnad külalise pilguga” – igal aastal esitatakse sealt pärinevad andmed ka Tartu linnavalitsusele. Sarnaselt Tallinnale on OÜ Positium teinud mobiilpositsioneerimisel põhineva uuringu, kus vaadeldi turistide ajalis-ruumilist käitumist. TTÜ Kuressaare Kolledži üliõpilase diplomitöös on analüüsitud ka Tartu turismiviidaposte, nende hetkeolukorda ja kuidas neid edaspidi hallata.

3.2.3. Haridusalased uuringud

Korraldatakse erinevaid haridust puudutavaid arvamuse- ja rahuloluküsitlusi, selgitatakse nii üldhariduskoolide kui ka lasteaedadega seotud aspekte. Valdav enamik haridusalaseid uuringuid on tehtud Tartu Linnavalitsuse Haridusosakonna enda poolt. Nii on uuritud munitsipaalüldhariduskoolide laste rahulolu ja hinnanguid koolile, analüüsitud gümnasistide hinnangut ja rahulolu kooliga ning põhikoolilõpetajate tulevikuplaane. Lisaks on analüüsitud koolikeskkonna turvalisust, sh koolivägivalla ulatust, uimastite levikut jne. Sarnaseid õpilaste rahulolu käsitlevaid arvamuseuuringuid on tehtud ka kutsekoolides. Eraldi on uuritud pedagoogide tööga seonduvaid aspekte. Uuritakse ka koolieelseid munitsipaalasutusi – peamiselt on tegemist uuringutega, kus uuritakse lapsevanemate hoiakuid ja rahulolu teenusega. Projekti ”Tartu õppivaks linnaks kujunemise eeldused” raames selgitati koolist eemale jäämise põhjuseid ning hilisemaid võimalusi haridustee jätkamiseks. Mitmeid uuringuid on teostatud noorte vabaaja veetmise võimaluste kohta. TÜ on uurinud noortekeskustega seotud tegureid. Eesti Teadlaste Liit on 1998. aastal uurinud akadeemilise kodanikkonna hinnangut oma võimalustele ja oskustele osaleda Tartu linna arendamisel.

3.2.4. Keskkonnaalased uuringud

Valdavalt on tegemist spetsiifiliste ja tehniliste uuringutega, kus uuritakse mõnda keskkonnaga seotud probleemi, kuid tehakse ka üldisemaid inimeste keskkonnateadlikkust puudutavaid uuringuid. Uuringuid teostavad peamiselt ülikoolid ja keskkonna uurimisega tegelevad erafirmad. Korraldatud on mitmeid erinevaid õhu kvaliteeti käsitlevaid uuringuid. Näiteks uurib OÜ Tartu Keskkonnauuringud igal aastal kvartaalselt NO₂ sisaldust õhus. Koostatud on ka õhusaaste punktallikate andmebaas. Uuritud on ka Tartu joogiveeallika toksiliste ainete sisaldust ja supluskohtade veekvaliteeti. Mitmeid uuringuid on tehtud seoses konkreetse objektiga, näiteks koostati mitmeid uuringuid seoses Aardlapalu prügila sulgemisega. Tehtud on ka energeetikaalaseid uuringuid, näiteks on Tartu Anne elamurajooni kaugküttelt üleminekul kohtküttele esilekerkivaid probleeme, selle mõju õhukvaliteedile. Mitmeid uuringuid on tehtud ka uurimaks tartlaste keskkonnaalast teadlikkust ja käitumist. Näiteks toimub iga viie aasta tagant suur põhjalik küsitlus "Tartlane ja keskkond", kus uuritaksegi missugune on tartlaste keskkonnalane käitumine, arvamused ja hoiakud. Tegemist on ühe kahest suurest küsitlusest, mida Tartu linn regulaarselt tellib. Uuritud on ka Supilinna muinsuskaitse võimalusi ja eritingimusi, selleks on analüüsitud tänavamiljööd, selle kujunemist ja elemente ning anda soovitusi, kuidas tänastest tingimustes eksponeerida möödunud aegade pärandit.

3.2.5. Transpordialased uuringud

Enamasti on tegemist spetsiifiliste ja tehniliste uuringutega, kus peamiselt uuritakse liiklusega seonduvaid aspekte, kuid tehakse ka ülevaatlikke uuringuid. Uuringute teostajaks on enamjaolt erafirmad. Enamik liiklusega seotud uuringuid on teostanud inseneribüroo Stratum OÜ. Iga-aastaseks uuringuks on "Tartu liiklus" – tegemist on uuringuga, mis annab transpordiliikide löikes ülevaate Tartu linna liiklussagedusest hommikul ja õhtusel tippunnil. Eraldi on uuritud kesklinna liiklust ja magistraaltänavate ristmike ruumivajadust. Lisaks on uuritud eraldi erinevaid liiklusega seotud tegureid, nagu liiklusõnnetused ja kooliõpilaste osalemine liikluses. Sageli teostatakse uuringuid seoses mõne uue objekti rajamise või planeerimisega. Näiteks Vabadussilla ehitamisel modelleeriti võimalikud liikluskeemid, samuti on sarnaseid uuringuid tehtud seoses erinevate detailplaneeringutega. Mitme projekti raames on uuritud ühistransporti. Üheks suureks projektiks on olnud "Läänemere piirkonna

biogaasil sõitev ühistransport'', selle käigus tehti 6 põhjalikku uuringud. Teise projekti käigus analüüsiti linna ja lähimavalitsuste transpordi tõhustamise võimalusi.

3.2.6. Sotsiaal – tervishoiualased uuringud

Enamasti tegemist uuringutega, mis käsitlevad erinevaid sotsiaalseid probleeme. Uuringute teostajateks on nii ülikoolid kui ka linn ise. TÜ Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika osakond annab alates 2004. aastast välja kogumikku ''Ülikoolilt Tartu linnale: sotsiaaltöö-teemaliste üliõpilasuuringute kogumik''. Tegemist on koostöös linnavalitsusega valmiva kogumikuga, kus on koondatud temaatilised üliõpilaste tööd. Uuritud on ka Tartu linnas pakutavate sotsiaalhoolekandeteenuste rolli Tartu perekondade igapäevaelus ja teenuste vastavust tegelikele vajadustele. Uuritud on ka sotsiaaleluaseme kasutamise kogemust. Mitmel korral on uuritud sotsiaaltoetuste taotlejaid. Selgitatud on puuetega inimeste probleeme, nagu eluaseme majandamisega seotud probleemid, kuidas tullakse toime igapäevase asjaajamisega. Uuritud on üle 50-aastaste vajadusi ja probleeme. Käsitletud on ka haigestumust ja suremust vigastustesse ning tehtud ettepanekuid olukorra leevendamiseks.

3.2.7 Linnajuhtimiselased uuringud

Sarnaselt Tallinnale, olen siia alla koondanud erinevad Tartu linnaga seotud rahuloluküsitlused ja uuringud, mis käsitlevad otseselt linnajuhtimist. Erinevalt Tallinnast ei korralda Tartu linn sageli erinevaid küsitlusi, seevastu aga korraldatakse viie aastase intervalliga suurt sotsiaaluuringut ''Tartu ja tartlased''. Uuringu eesmärgiks on selgitada tartlaste rahulolu erinevates linnaelu puudutavates valdkondades, nagu näiteks rahulolu oma eluaseme, selle lähiümbruse, turvalisuse, transpordi, teenuste kättesaadavuse ja kvaliteediga ning võimalusega kaasa rääkida linnaarengu küsimustes. Esimene sellelaadne uuring leidis aset 1986. aastal Tartu Riikliku Ülikooli linnalabori teadlaste eestvedamisel. Praeguseks on uuring toimunud juba neljal korral ning igakord on tehtud suuremal või väiksemal määral koostööd ka TÜ-ga. Alates 1998. aastast koostatakse igal aastal statistiline ülevaade Tartust. Tegemist on aastaraamatuga, mis annab statistilise ülevaate erinevate valdkondade arengust linnas. Lisaks on elanike rahulolu uuritud ka Euroopa säästva arengu seiremetoodika alusel. Toimunud on see uuringu ''Tartu ja tartlased'' tulemuste põhjal. Uuritud on ka Tartu linnavalitsuse töötajate rahulolu oma töö ja organisatsiooniga, millised tegurid mõjutava

organisatsiooni õhkkonda. Samuti on hinnatud linnavalitsuse teeninduse kvaliteeti, sealjuures tehtud ka ettepanekud vajakajäämistele kõrvaldamiseks.

3.3. Uuringute korraldamine Tallinnas.

Tallinna Linnakantselei arenguteenistuse juurde on loodud Avaliku teenistuse linnauuringute osakond, mis loodi 2006. aastal. Selle eelkäijaks võib pidada aastatel 2000-2002 tegutsenud Rahvaküsitluse bürood. Osakonna eesmärgiks on koordineerida uuringute tegemist ja pidada nende üle arvet. Kõik uuringud tulevad ühtsesse andmebaasi, mida haldab linnauuringute osakond. Seda reguleerib vastav määrus. (Kilemit & Rentel 2011) Tegelikult kõik uuringud andmebaasi ei jõua, seda tunnistas transpordiameti asejuht Tiit Siimon (2011), et kõikide tehniliste ja spetsiifiliste uuringute ülespanemist nad seni pole vajalikuks pidanud.

Linnauuringute osakond ei osanud täpselt välja tuua, mille alusel ja milliseid uuringuid linnas täpselt korraldatakse, sest see sõltub inimestest ja olukorrast. Sellist ühtset süsteemi ei ole. Ametiasutused korraldavad ja tellivad vajalikud uuringud ise, neil on selleks eraldi eelarve. Kuid vajadusel linnauuringute osakond aitab uuringut korraldada või tellida. Samuti on neil kokkulepe, et kui mingit uuringut tehakse, siis antakse sellest ka linnauuringute osakonnale teada. (Kilemit & Rentel 2011) Nii transpordiameti asejuht kui ka turismiosakonna analüütik tõid välja, et eelkõige tehakse vajadusepõhiseid uuringuid, niisama uuringuid ei tellita (Alamets 2011; Siimon 2011).

Enamik uuringuid on projektipõhised või mingi konkreetse probleemi lahendamiseks tehtud. Näiteks, kui linn osaleb mõnes välisprojektis, kus on vajalik teha uuringuid või analüüse. Kordusuuringuid on suhteliselt vähe. Mõned uuringud siiski on, nagu näiteks linnauuringute osakonna poolt korraldatav "Avalike teenustega rahulolu uuring", kus peateema varieerub, kuid teatud küsimused on igal aastal ühesugused. (Kilemit & Rentel 2011) Turismiosakonna analüütiku kohaselt tehakse neil mõlemaid uuringuid, nii projekti põhiseid, kui ka ülevaatlikke korduvuuringuid. Korduvuuringuks on näiteks "Tallinna väliskülastajate uuring", mida on tehtud alates 2002. aastast. (Alamets 2011) Transpordiameti asejuht tõi välja, et iga aasta tehakse liiklusvoogude uuringuid tähtsamates liiklussõlmedes, kuid rohkem selliseid regulaarseid uuringuid ei ole. Ette on küll nähtud, et iga viie aasta tagant oleks suur rahulolu-uuring, kuid rahalised vahendid ei ole võimaldanud seda teha. Üldse tõi transpordiameti juht välja, et mahukateks uuringuteks rahalisi vahendeid ei ole. (Siimon 2011)

See, kas uuringuid tehakse ise või tellitakse, sõltub töö iseloomust. Näiteks linnauuringute osakonna poolt avalike teenuste rahulolu uuringu ankeet ja küsimustik tehakse ise või koostöös mõne eksperdiga, viimati oli selleks Anu Toots, kuid uuringu viis läbi uuringufirma Saar Poll OÜ. Ise uuringut läbi viia pole tavaliselt võimalik, sest see on liialt ajamahukas ja ametnike töökoormus on suur. Sellesse uuringusse kaasatakse ka erinevaid osakondi, kes saavad teha oma ettepanekuid, mida võiks küsida. Anu Rentel tõi välja, et see uuring võiks olla süsteemsem ja põhjalikum, kuid eelarve on piiratud, ja seetõttu on leitud võimalikult optimaalne lahendus. (Kilemit & Rentel 2011) Ka turismiosakonna analüütik tõi välja, et kuigi uuring tellitakse väljast, siis tehakse uuringute läbiviimisel uuringufirmaga koostööd (Alamets 2011).

Mahukamad ja suurema teoreetilise põhjaga uuringud tehakse reeglina ülikoolide või teadusasutuste poolt. Sellised on uuringud, mis tehakse näiteks mõne välisprojekti või arengukavade koostamise raames. Näiteks ETI-i poolt tehtud loomemajanduse uuring tehti konkreetselt loomemajanduse arengukava tarbeks. Kui mõnes ametis on head kontaktid mõne ülikooliga, siis tehakse nende rohkem koostööd ja ka uuringuid, kuid seda on siiski vähe. (Kilemit & Rentel 2011)

Uuringute tellimisel lähtutakse riigihanke seadusest. Kui uuring on väiksem ja ei nõuta riigihanke tegemist, siis võetakse erinevatelt juba usaldusväärsetelt firmadelt pakkumised. (Kilemit & Rentel 2011)

3.4. Uuringute korraldamine Tartus

Tartus eraldi linnauuringute osakonda ei ole. Peamiselt jääb uuringutega seonduv Tartu Linnavalitsuse linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonna arenguteenistuse haldusalasse. Osakond tegeleb peamiselt planeerimise ja arengukavadega. (Lang 2011)

Sarnaselt Tallinnale ei osanud osakonna spetsialistid välja tuua, mille alusel ja milliseid mingeid uuringuid tehakse, see sõltub erinevate osakondade funktsioonidest ja vajadustest. Erinevad osakonnad korraldavad endale vajaminevaid uuringuid ise. Arenguteenistuse ülesandeks on aasta lõpuks kõikide osakondade poolt tehtud uuringud kokku koguda ja need uuringute registrisse kanda. (Lang 2011)

Arenguteenistuse ülesanne on korraldada ja tellida uuringuid, mis on vajalikud arengukavade ja strateegiate välja töötamiseks (Lang 2011).

Arenguteenistuse osakonna juhataja kohaselt on paljud uuringud seotud mõne konkreetse projekti või probleemiga, näiteks kui soovitakse mingit projekti läbi viia ja

alginformatsiooni napib (Lang 2011). Seda rõhutas ka linnaplaneeringute ja maakorralduse osakonna juhataja, et palju uuringud tehakse mingi konkreetse projekti raames, kus on vaja midagi täpsustada (Ahven 2011). Ka Ettevõtluse arengu peaspetsialist rõhutas, et uuringud tehakse vastavalt vajadusele (Espenberg 2011).

Niisamuti tehakse mitmeid regulaarseid kordusuuringuid. Tuntumateks regulaarseteks uuringuteks on "Tartu ja tartlased" ning "Tartlane ja keskkond". (Lang 2011) Ka tellitakse iga nelja aasta tagant ettevõtlusalast uuringut. (Espenberg 2011). Lisaks tehakse väiksemaid iga aastaseid uuringuid, transpordiosakond tellib iga aastal liiklusvoogude uuringu ja keskkonna osakond õhusaaste uuringuid (Lang 2011).

Uuringuid tehakse ise kui ka tellitakse. Tartu Linnaplaneeringute osakond teeb uuringut "Tartu ja tartlane", enamjaolt tehakse uuringu läbiviimisel ja koostamisel koostööd ka Tartu Ülikooliga. Uuringut "Tartlane ja keskkond" on tehtud nii ise kui tellitud. Viimane, 2011. aastal tehtud uuring telliti erafirmalt. (Lang 2011)

Uuringute tellimisel lähtutakse riigihanke seadusest ja sellest sõltub, kes uuringu läbi viivad, kas siis ülikoolid või erafirmad (Lang 2011).

3.5. Uuringute kasutamine Tallinnas

Üheks peamiseks kohaks, kus uuringute tulemusi rakendatakse on kõikvõimalikud arengudokumendid. Kui uuringud toovad esile mingid valdkonnas mingeid puudujääke, siis need märgitakse ära linna arengukavades, nii üldisemates kui mingites spetsiifilisemates arengukavades. Mitmeid uuringuid tehaksegi just konkreetset arengukavade välja töötamiseks. (Kilemit & Rentel 2011) Ka transpordiameti asejuht ja turismiosakonna analüütik tõid välja uuringute kasutamise arengukavades (Alamets 2011; Siimon 2011).

Uuringuid kasutakse ka mingi konkreetse probleemi või ootamatute asjade lahendamiseks. Rentel toob näite, et nad aitasid koostada küsitlust Tallinna Linnavaarameti jaoks munitsipaalmaajade kohta, mille abil oleks võimalik probleemid identifitseerida ja võimaluse korral ka lahendada. (Kilemit & Rentel 2011) Turismiosakond on kasutanud uuringute tulemusi turunduskampaaniate planeerimiseks ja korraldamiseks. Näiteks selgus 2008. aastal läbi viidud uuringus, et rootslased otsivad Tallinna kohta infot peamiselt erinevaid e-kanaleid pidi, siis tehtigi neile suunatud kampaania veebipõhiselt. (Alamets 2011)

Samuti üritab transpordiamet oma otsuste tegemisel lähtuda erinevatest uuringutest. Transpordiameti juht rõhutab, et uuringuid tellitakse ikka mingi konkreetse küsimuse lahendamiseks, et võtta vastu otsuseid, kas midagi muuta või ümber korraldada. Näitena toob ta ühistranspordi, kus selgitatakse nõudlust, milliseid liine käigus hoida ja milliseid vähendada. Viimase aja suurema uuringuna toob ta välja projekti "Tallinna tramm" raames tehtud uuringu, kus selgus, et otstarbekas oleks ehitada trammiliin Lasnamäelt kesklinna ja kesklinnast Mustamäele. Projekt on küll praeguseks takerdunud, kuid transpordiamet pole mõttest loobunud. Kuigi transpordiküsimused on esindatud ka avalike teenuste rahulolu uuringus, siis nende küsimuste alusel põhjalikke järeldusi teha ja otsused vastu võtta pole võimalik. (Siimon 2011)

Uuringute kasutamise käigus küsisin, kui palju vaadatakse temaatilisi teadusuuringuid või teistes linnades tehtavaid uuringuid. Linnauuringute osakond tõi välja, et ikka vaadatakse, kuidas ja mis uuringuid teevad naaberlinnad. Teadusartiklite ja uuringute lugemiseks ja kasutamiseks aga reeglina aega ei ole. (Kilemit & Rentel 2011) Transpordiameti asejuht selgitas, et nii palju kui võimalik püütakse ennast kursis hoida, mis mujal maailmas toimub, kuid otsest kasutamist oma otsuste tegemisel ei ole. Ollakse küll kursis, et mujal maailmas on linnad muutunud jalgrattasõbralikuks, kuid nad ei näe, et seda Tallinnas lähiajal rakendada saaks. (Siimon 2011) Turismiosakonna analüütik tõi välja, et tehakse koostööd teiste regioonide pealinnadega. Turismistatistikat vahetatakse Helsingi, Stockholmi, Riia ja Vilniusega. Aastal 2007 korraldati ka ühine uuring. Kasutatakse ka Euroopa Turismikomisjoni ja Maailma turismiorganisatsiooni (WTO) poolt koostatud ülevaateid ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) naaberriikide kohta tehtud uuringuid.

Uuringute levitamiseks kasutatakse linna kodulehte. Linnavalitsuse siseselt antakse toimunud uuringutest teada ka intranetis ja e-posti vahendusel. Kui leitakse, et uuringud on olulised ka laiemale avalikkusele, siis avaldatakse nende tulemused ka linna ajalehes. Kui peetakse vajalikuks, korraldatakse mõne uuringu valmimisel nõupidamisi, kuid süstemaatiliselt seda ei tehta. (Kilemit & Rentel 2011) Turismiosakond tutvustab üldiseid uuringuid Tallinna turismi infolehes ja vahel ka linna ajalehes. Samuti tutvustatakse uuringuid partneritele infopäevadel. Samuti tehakse nõupidamisi osakonna siseselt ja tavaliselt teeb tellitud uuringust presentatsiooni ka uuringu teostaja. (Alamets 2011)

3.6. Uuringute kasutamine Tartus

Sarnaselt Tallinnale on üheks peamiseks kohaks, kus uuringute tulemusi kasutatakse erinevad arengukavad ja planeeringud. Kui leitakse kuskil mingeid puudujääke, siis see pannakse kirja arengukavasse ja vastavalt võimalusele üritatakse ka kasutada. Rakendamise võimalus omakorda sõltub juba eelarvest ja rahalistest vahenditest. (Ahven 2011; Espenberg 2011; Lang 2011;)

Lihtsam on nende uuringute kasutamine, mida tehakse konkreetse objekti või projekti raames. Kõige tavalisemad on liiklusuuringud. Neid tehakse selleks, et välja töötada erinevad liikluslahendused liikluse sujuvuse parandamiseks. Linnaplaneeringute ja maakorralduse osakonna juhataja toob välja Nõlvaku tänava ehituse. Uuringu käigus modelleeriti millised peaksid olema ristmikud, et liiklus oleks sujuv. Tuli välja, et ristmikud tuleks ümber ehitada ringristmikeks. Samuti erinevad ruumilise planeerimisega seotud teemad, et kui uuringutest selgub, et soovitakse mänguväljakut või kõnniteed, ning kui rahalisel on see võimalik, siis üritatakse seda ka teha. Uuringutega üritatakse ikka arvestada, sest vastasel juhul ei oleks mõtet neid teha, kuid järgalt neid järgida ka ei saa. Konkreetselt ühe uuringu põhjal midagi tegema ei hakata. (Ahven 2011). Arenguteenistuse juht tõi välja uuringud, mis tehti projekti "Läänemere piirkonna biogaasil sõitev ühistransport" raames (Lang 2011), praeguseks need bussid ka Tartus sõidavad. Ettevõtluse arengu peaspetsialist tõi välja, et nemad kasutavad uuringuid, et selgitada ettevõtete vajadusi, näiteks kui soovitakse koolitusi, siis linn saab võimalusel selliseid asju aidata korraldada (Espenberg 2011).

Kuna Tartu korraldab regulaarselt suuri küsitlusi "Tartu ja tartlane" ning "Tartlased ja keskkond", siis uurisin, kuidas ka neid kasutatakse. Intervjueeritavad märkisid, et konkreetset kasutamist on raske välja tuua. Need uuringud on siiski olulised, kuna käsitlevad väga erinevaid linnapuudutavaid valdkondi, ja nendega püütakse oma tegevuses arvestada. Neid uuringuid kasutakse just arengukavade koostamisel, samuti kasutavad neid uuringuid linnajuhid oma töös. (Ahven 2011; Lang 2011).

Sarnaselt Tallinnaga uurisin kui palju hoitakse kursis teiste linnade tegemiste ja temaatiliste uuringute ja teadusartiklitega. Väideti, et teiste linnade uuringuid aegajalt vaadatakse, näiteks kui tehakse mõnda koostööprojekti. Teadusartiklitega on nii, et mõne eriala inimene ikka hoiab ennast kursis, aga ajanappusel sellele suurt rõhku ei pöörata. (Ahven 2011; Espenberg 2011 Lang 2011)

Uuringute levitamiseks kasutatakse linna kodulehte. Linnavalitsuse siseselt antakse uuringutest teada intranetis ja e-posti vahendusel. Samuti korraldatakse uuringute tulemuste selgumisel koosolekuid. Suuremate uuringute tulemuste kohta, nagu "Tartlane ja keskkond" avaldatakse ka artikleid ajalehes. (Lang 2000). Ettevõtluse osakonna arengu peaspetsialist tõi välja, et on korraldatud ka suuremaid presentatsioone laiemale avalikkusele, viimase suurema ettevõtluse uuringu jaoks korraldati presentatsioon Dorpati konverentsikeskuses (Espenberg 2011).

4. Järeldused ja arutelu

Käesoleva peatüki eesmärk on võtta kokku eelnevalt esitatud empiiriline materjal – anda vastused ja teha järeldused töö alguses püstitatud uurimisküsimustele. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli leida vastused kolmele küsimusele: milliseid uuringuid tehakse või tellitakse Eesti suurimates linnades, kuidas uuringud korraldatakse ja kuidas uuringuid kasutatakse.

Uuringute valdkondade spekter on nii Tallinnas kui ka Tartus võrdlemisi lai. Uuringuid tehakse väga erinevates valdkondades: majandus, turism, rahvastik, linnajuhtimine, haridus, sotsiaal-ja tervishoid, transport, keskkond ja meedia. Tartus ei olnud võimalik välja tuua eraldi kategooriat meedia ja rahvastiku uuringutele. Tehakse tehnilisi uuringuid, kus uuritakse näiteks mõnda spetsiifilist keskkonna või transpordiga seotud aspekti. Samuti tehakse sotsiaaluuringud, kus uuritakse elanike rahulolu erinevates küsimustes, ja suurema teoreetilisi taustaga põhjalikumaid uuringud, kus uuritakse üldisemaid linnaarenguga seotud aspekte.

Ei ole võimalik öelda, millised uuringud on tähtsamad ja millised vähem tähtsad. Tuginedes tõenduspõhise poliitika kontseptsioonile, on igasugune informatsioon, teadmised, uuringud ja hindamised linnade tegevuste kavandamisel ja teostamisel tähtsad. Kuid toon siiski mõned uuringud siin eraldi välja, mis seostuvad teoreetilises osas käsitletud postindustriaalse linna iseloomustavate aspektidega, nagu innovatsioon, teadmised ja loovus. Näiteks TTÜ on Tallinnas teostanud mitmed innovatsiooni alaseid uuringuid, kus muuhulgas on uuritud avaliku sektori rolli innovatsioonis, sotsiaalse kapitali ja klastrite olulisust. Sama projekti käigud uuriti ka Läänemere metropolide innovatsiooni toetavaid riigihankeid. Ka Tartus on teostatud innovatsioonialaseid uuringuid, näiteks on kaardistatud innovatsiooni edendavaid organisatsioone. Viimastel aastatel on mõlemas linnas tehtud ka loomemajandusalaseid uuringuid. Teadmiste linna seisukohalt olulisi aspekte on uuritud teisigi, näites on ETI uurinud e-teenuste potentsiaali. Kuna postindustriaalset linna iseloomustab äärelinnade teke ja valglinnastumine ning sellest ei ole puutumata jäänud ka Tallinn, siis on ka neid aspekte mitmetes uuringutes käsitletud. Tartus selliseid uuringud eraldi tehtud ei ole.

Mõlemas linnas tehakse ka mitmeid üldisemaid regulaarseid sotsioloogilisi rahulolu uuringuid. Tartus on kolm suuremat regulaarset uuringut: ”Tartlane ja keskkond”, ”Tartu ja tartlased”, mis toimuvad iga viie aasta tagant, ning ”Ettevõtlus uuring”, mis toimub iga nelja aasta tagant. Tegemist on süsteemsete kordusuuringutega,

mis võimaldavad linnajuhtidel ja ametnikel saada hea ülevaate elanike rahulolust oma linna ja linna poolt pakutavate teenustega. Tallinnas on vähem selliseid mahukaid regulaarseid elanike rahuloluuuringud: kord aastas tehakse avalike teenuste rahuloluuuringut. Kuna postindustriaalses ühiskonnas on tähtsad kvalitatiivsed tegurid (rahulolu elukeskkonnaga, avalike teenustega jne), siis on sellised uuringud väga oluliseks informatsiooniallikaks, et identifitseerida probleemid ja võimalusel need lahendada. See on ka tõenduspõhispoliitika oluline osa. Nendest uuringutest lähtuvalt saavad linnaametnikud hinnata oma tööd, milles ollakse head ja mida on vaja muuta ning parandada.

Enamik uuringuid linnades on vajaduspõhised ja seotud mingi kindla projektiga. Mõlemas linnas on vastavate ametite või osakondade otsustada, milliseid uuringuid teha või tellida. Tellimisel lähtutakse riigihanke seadusest ja sellest oleneb, kes uuringu läbi viib, kas ülikoolid või erafirmad. Kuigi võib öelda, et enamik uuringuid tellitakse, siis kordusuuringuid tehakse ise või tehakse tellijaga aktiivselt koostööd. Näiteks Tartu linn teeb uuringu "Tartu ja tartlased" ise, mingil määral tehakse alati koostööd ka Tartu Ülikooliga. Näiteks Tallinna linnauuringute osakond valmistab avalike teenuste uuringu ise või kellegagi koostöös ette, kuid läbiviija tellib. Samuti kaasatakse nende uuringutes ka erinevaid osakondi.

Tõenduspõhise poliitika seisukohalt on selline koostöö ja aktiivne partnerlus uuringute hilisema kasutamise ja rakendamise seisukohalt olulise tähtsusega. Sellised uuringud, kus erinevad osakonnad on saanud anda oma panuse leiavad ka hilisemalt suurema tõenäosusega kasutamist.

Intervjuude käigus selgus, et peamine valdkond, kus uuringuid kasutatakse on erinevad arengudokumendid ja planeeringud. Selle tõid välja kõik intervjuus osalenud ametnikud. Intervjuudes toodi välja, et uuringuid tellitakse ikka vajaduspõhiselt ja siis neid võimalusel ka rakendatakse. Otsest ja selget rakendamist leiavad sagedamini tehnilised konkreetse projekti tarbeks tehtud uuringud, nagu näiteks liiklusemodelleerimine. Seda võib nimetada Weiss (1998) poolt välja toodud mehhaaniliseks kasutamiseks.

Võib öelda, et üldisemate sotsiloloogiliste uuringute rakendamist ja konkreetselt praktikas kasutamist ei ole võimalik otseselt välja tuua, neid kasutataksegi sageli just arengukavades. Kuid see ei tähenda, et need uuringud oleks vähem olulised, nimelt isegi kui neid otseselt alati ei saa kasutada, tekib linnajuhtidel ja ametnikel teadmine, et

selline probleem on olemas, ja sellega arvestatakse ning võib olla tulevikus on seda võimalik ka realiseerida.

Mina leian, et tasuks kaalumist spetsiaalselt uuringutega tegeleva osakonna või nõukogu moodustamist. See tagaks linna süsteemsema uurimise. Tallinnal on küll linnauuringute osakond olemas, kuid selle töövaldkond ja ka eelarve on suhteliselt piiratud. Nõukogusse võiks kuuluda nii linnaametnikke kui eksperte ülikoolist, kes siis tegeleks just üldisemate linnaarengut puudutavate uuringutega, sest valdkonnapõhiseid uuringuid teevad osakonnad praegugi iseseisval ja piisavalt. Oluline tähendus oleks interdistsiplinaarsusel, et kaasata erinevaid linnaarenguga seotud valdkondi. Nõukogu hoiaks end kursis nii linna temaatiliste teadusartiklitega kui ka uuringutega, mis tehakse mujal, ning analüüsiks, kuidas mujal maailmas tehtavaid häid lahendusi kohalikus kontekstis ära kasutada. Kindlasti on linnade eelarve piiratud ja sellise osakonna loomine on lähitulevikus arvatavasti ebareaalne, kuid pikemas perspektiivis on see vajalik, kui tahetakse linnade arengut teadlikult ja läbimõeldult suunata.

Kokkuvõte

Viimase paarikümne aasta jooksul on linnades aset leidnud suured muutused. Industriaalsed masstootmisel põhinevad linnad on asendunud postindustriaalsete linnadega. Ühtaegu mõjutavad linnade arengut nii globaalsed kui ka lokaalsed protsessid. Linnade arendamisel on kesksel kohal teadmised, innovatsioon ja loovus, loomaks kvaliteetsemat ja atraktiivsemat elukeskkonda. Kuna linnade areng on muutunud komplekseks ja keeruliseks, on linnade arendamisel tähtsalt kohal just erinevad uuringud, et olla kursis erinevate linnaarenguaspektidega ning teha linnaarengu seisukohalt hästi kaalutletud ja õigeid otsuseid.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida, milliseid uuringuid Eesti suurimates linnades (Tallinn, Tartu) tehakse, kuidas neid korraldatakse ja kasutatakse?

Selgitamaks missuguseid uuringuid tehakse tuginesin vastavate linnade Tallinna ja Tartu kodulehekülgedele. Tallinnal on loodud eraldi uuringute infosüsteem ja Tartu kodulehel on loodud eraldi uuringute register, kuhu on koondatud kõikide ametiasutuste uuringud. Uuringute korraldamise ja kasutamise selgitamiseks viisin läbi struktureerimata intervjuud. Kokku viisin läbi 6 intervjuud, neist 3 Tallinnas ja 3 Tartus. Mõlemas linnas toimus üks intervjuu uuringutega põhjalikumalt kursis oleva inimesega. Tallinnas oli selleks Avalike teenuste ja linnauuringute osakonnajuhataja Liina Kilemit ja Tartus Arenguteenistuse juht Imbi Lang. Tartus tehti täiendavad intervjuud Linnaplaneerimise ja maakorralduse osakonna juhataja ja Ettevõtlusosakonna ettevõtlusearengu peaspetsialistiga, Tallinnas Transpordiameti asejuhatajaga ja Ettevõtlusameti turismiosakonna analüütikuga.

Uuringu tulemusena selgus, et uuringuid tehakse väga erinevates valdkondades: majandus, turism, rahvastik, linnajuhtimine, haridus, sotsiaal-ja tervishoid, transport, keskkond ja meedia. Uuringud on enamjaolt vajaduspõhised ja tellitakse peamiselt erafirmadelt, teadusasutustelt või ülikoolidelt. Uuringute tulemusi kasutatakse valdavalt erinevates arengudokumentides ja planeeringutes.

Kasutatud kirjandus

Ahven, Urmas (2011) Autori intervjuu, audiosalvestus, Tartu, 12. aprill

Alamets, Karen (2011) Autori intervjuu, üleskirjutus, Tallinn, 21. aprill

Berg, Leo van den; Van de Meer, Jan; Oligaar, Alexander (2007) The Attractive City: Catalyst of Sustainable Urban Development, kogumikus, *European Urban and Metropolitan Planning. Proceedings of the first Openings, Seminar 12th October 2007* YTK-Espoo, ed. Ache, Peter; Lehtovuori, Panu, Espoo: Aalto-yliopistolk, lk 48-63

Blackman, Tim (1995) *Urban Policy in Practice*, London: Routledge.

Boaz, Anette; Nutley, Sandra (2005) Evidence-based Policy, raamatus, *Public Management and Governance*, ed. Bovaird, Tony; Löffler, Elke, New York: Routledge, lk 225-236.

Davies, Huw T.O; Nutley, Sandra M; Smith, Peter C (2000) Learning From the Past, Prospects for the Future, *What works? Evidence-based policy and practice in public services*, ed. Davies, Huw T.O; Nutley, Sandra M; Smith, Peter C, Bristol: Policy Press

Dear, Michael (2005) Los Angeles and the Chicago School: Invitation to a Debate, kogumikus, *Cities and Society*, ed. Klieniewski, Nancy, Oxford: Blackwell Publishing Ltd, lk 54-71.

Espenberg, Siim (2011) Autori intervjuu, üleskirjutus, Tartu, 14. aprill

Florida, Richard (2005) *Cities and the Creative Class*, New York: Routledge.

Florida (1995) Towards the Learning Region, *Futures*, 27(5), lk 527-536.

Hall, Tim (2006) *Urban Geography*, [3. trükk], London: Routledge.

Hall, Peter (2002) *Urban and Regional Planning*, [4. trükk], London: Routledge

Jauhiainen, Jussi S (2005) *Linnageograafia: linnad ja linnauurimus modernismist postmodernismini*, Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia.

Jauhiainen, Jussi S; Kährrik, Anneli (2005) Estonia, kogumikus, *Urban Issues and Urban Policies in the New EU Countries*, ed. Van Kempen, Roland; Vermeulen, Marcel; Baan, Ad, Aldershot: Ashgate, lk 131-154.

Kilemit, Liina; Rentel, Anu (2011) Autori intervjuu, audiosalvestus, Tallinn, 19. aprill

- Knight, Richard V (1995) Knowledge-based Development: Policy and Planning Implications for Cities, *Urban Studies*, 32(2), lk 225-260.
- Knox, Paul L; Pinch, Steven (2010) *Urban Social Geography: an Introduction*, [6. Trükk], London: Pearson Education Ltd.
- Lang, Imbi (2011) Autori intervjuu, üleskirjutus, Tartu, 5 aprill
- Nutley, Sandra M; Webb, Jeff (2000) Evidence and the Policy Process, raamatus, *What works? Evidence-based policy and practice in public services*, ed. Davies, Huw T.O; Nutley, Sandra M; Smith, Peter C, Bristol: Policy Press
- OÜ EURREG, Jauhiainen Jussi S (2002) *Eesti linnaregioonide arengupotentsiaali analüüs*, Tallinn: Siseministeeriumi Regionaalarengu osakond, kättesaadav:
- Pacione, Michael (2009) *Urban Geography: a Global Perspective*, [3.trükk], London: Routledge.
- Siimon, Tiit (2011) Autori intervjuu, audiosalvestus, Tallinn, 19. aprill
- Sjoberg, Gideon (1955) The Preindustrial City, *American Journal of Sociology*, 60(5), lk 438-455.
- Eesti Statistikaamet (2012), Statistikaameti andmebaas, www.stat.ee , viimati vaadatud: 02.05.2012
- Tammaru, Tiit (2003) Urban and Rural Population Change in Estonia: Patterns of Differentiated and Undifferentiated Urbanisation, *Journal of Economic and Social Geography*, 94(1), lk 112-123
- Tsenkova, S (2006) Beyond Transitions: Understanding Urban Change in Post-Socialist Cities, kogumikus, *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe*, ed. Tsenkova, S; Nedovi-Budic, Z, Heidelberg: Physica-Verlag, lk 21-50
- Weiss, Carol H (1998) Have We Learned Anything New About the Use of Evaluation?, *American Journal of Evaluation*, 19(1), lk 21-33
- Winden, Willem van; Berg, Leo van den; Pol, Peter European Cities in the Knowledge Economy: Towards a Typology, *Urban Studies*, 44(3), lk 525-549
- Yigitcanlar, Tan; O'Connor, Kevin; Westmann, Cara (2008) The Making of Knowledge Cities: Melbourne's Knowledge-based Urban Development Experience, *Cities*, 25(2), lk 63-72.

Summary

Research-based Urban Policy in Estonia: Research and Development in Largest Cities of Estonia

Background. In last couple of decades there have been big changes in cities. Industrial cities based on mass production have been replaced by post-industrial cities. Global and local processes affect simultaneously urban development. Knowledge, innovation and creativity are in the center of urban development to increase quality and attraction of living environment. Whereas development of cities has become more complex and sophisticated, various type of research has become important to keep in touch with different aspects of urban development and to make deliberate and accurate decisions.

Aim. The aim of the Bachelor thesis was to find out what kind of research Estonian largest cities (Tallinn ja Tartu) conduct, how it is organized and how it is used?

Methods. The information about what kind of research cities do was found on webpages of Tallinn and Tartu. Tallinn has a special research information system and Tartu's webpage includes a separate research register, where all research done by different departments has been drawn together. To explain how cities organize and use research were carried out unstructured interviews. 6 interviews were conducted – 3 in Tallinn and 3 in Tartu. In both cities was one interview conducted with a person more familiar with reasearch: in Tallinn with the head of the Public Service and Research Department Liina Kilemit and in Tartu with the head of City Development Service Imbi Lang. In both cities 2 additional interviews were carried out.

Outcomes. Cities make research in very different spheres: economy, turism, population, public management, transportation, environment, education, social welfare, healthcare and media. Research is predominantly based on need and it is ordered from private companies, universities and ohter science institutions. Research results are used mainly in different developmental documents and plannings.

Lisa 1. Uuringute nimekiri

Töö empiirilises osas kasutatud Tallinna uuringute nimekiri . Kättesaadav Tallinna kodulehel:
<http://uuringud.tallinnlv.ee/index.aspx?org=293&unit=>

Töö empiirilises osas kasutatud Tartu uuringute nimekiri . Kättesaadav Tartu kodulehel:
http://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=6&page_id=58